

Vaste pleisterplaats van rietganzen in Zuid-Kennemerland en Zaanstreek

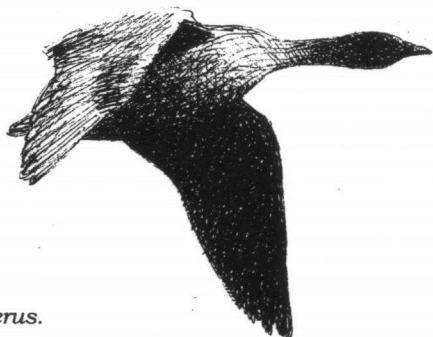
Dirk Tanger

Inleiding

Voor het eerst in het bestaan van vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en vogelwacht Zaanstreek is er in hun werkgebied sprake van een vaste pleisterplaats voor overwinterende ganzen uit verre streken. Rietganzen (Taiga-/Toendrarietganzen *Anser fabalis/serrirostris*) in dit geval, waarvan een groot deel zelfs uit oostelijker streken afkomstig is dan de rietganzen die normaal in Nederland overwinteren. Dat is mijn conclusie nadat ik vanaf februari 2001 vrijwel wekelijks de graslandgebieden rond Assendelft en Haarlem heb bezocht in de periode dat hier rietganzen waren (oktober tot april).

Weliswaar gaat het om een relatief klein aantal rietganzen (maximaal zijn 350 exemplaren door mij geteld) en is er nog niet sprake van een duidelijke slaappleats en drink- of voedselvluchten maar ze waren wel constant aanwezig. Dat geldt vooral voor de periode oktober 2002 tot eind maart 2003.

In dit artikel ga ik kort in op de waarnemingen (aantallen, gebieden, groepsvorming, voedsel, slaapvluchten). In een volgend artikel beschrijf ik de waarnemingen aan de verschillende taxa, jongenpercentages en welke ganzensoorten zich bij de rietganzen aansloten.

Vliegende rietgans. Roy Slaterus.

Aanleiding

Nadat ik vanaf 1976 veel tijd heb besteed aan het tellen van ganzen in Noord-Holland en Friesland, vond ik het zeer interessant om ganzen te tellen in Oost-Europa. Door het vallen van de muur waren de landen van het Oostblok gemakkelijker te bereizen. Vanaf 1994 heb ik me jaarlijks gedurende een week aangesloten bij Leo van den Bergh, die ten minste 4 weken in oktober en november door Oost-Europa reist. Hij had dat al enkele keren gedaan voor het vallen van de muur en kan dus veel vergelijkingen maken. Het bijhouden van de ontwikkelingen in Oost-Europa is boeiend en nodig omdat er nog niet zo veel afspraken over bescherming zijn gemaakt en kennis over aantallen en verspreiding beperkt is. Het grootste gedeelte van de ganzen in die landen is op doortrek naar Nederland en daarom heeft hun wel en wee rechtstreeks te maken met de situatie bij ons.

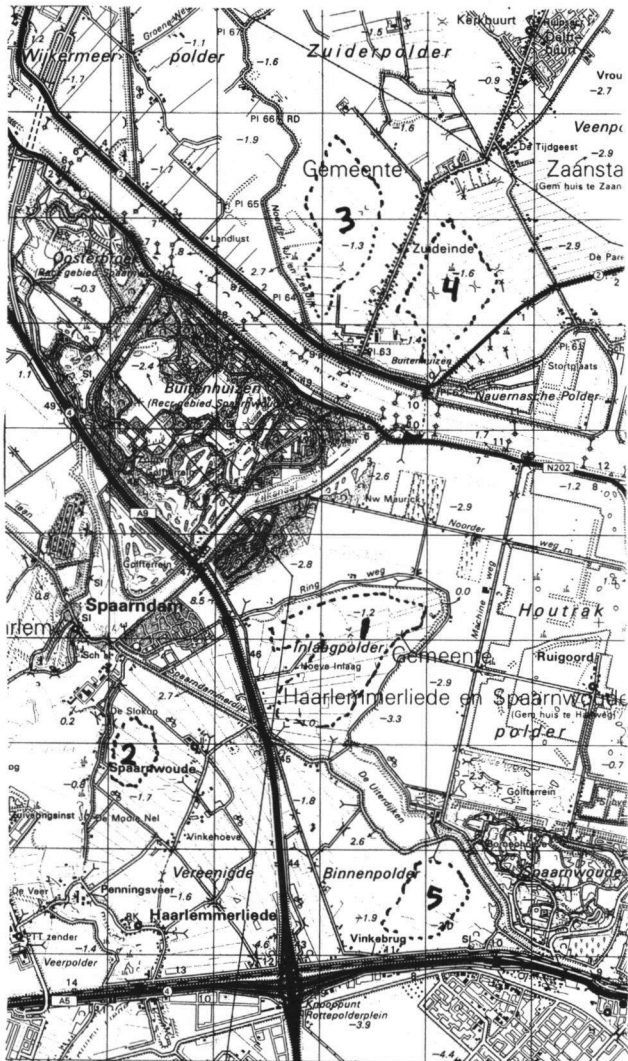
Rietganzen staan centraal bij onze tochten in Oost-Europa. Tijdens mijn vogeluitstapjes in mijn eigen regio (Haarlem, Zaanstreek, Waterland) kwam ik vanaf 1995 onregelmatig rietganzen tegen. Kleine groepjes zag ik in de Inlaagpolder, in de graslanden ten westen van het plasje aan de Kerkweg in Spaarnwoude, in de Assendelveveenpolder en in de polder Katwoede. In de winter van 2000/01 was het enkele weken achter elkaar 'prijs' in de Inlaagpolder. Ik besloot vanaf de winter van 2001/02 zo vaak mogelijk de graslanden ten oosten van Haarlem te bezoeken. Per slot van rekening vond ik het ook wat blasé om te weten waar de ongeveer 600.000 rietganzen in Oost-Europa zitten en niet de groep te kennen die in mijn eigen omgeving neerstreek.

Resultaten

De waarnemingen zijn gegroepeerd in tabel 1. Voor de nummers en ligging van de gebieden waar de aanwezigheid van de ganzen is geconstateerd verwijs ik naar figuur 1. In de tabel zijn ook de op VZK vermelde aantallen (vooral van Paul Marcus) opgenomen. Veel waarnemingen rond Assendelft zijn gedaan door Martin Roos. Wij hielden elkaar op de hoogte. Dat had tot gevolg dat we vrij vaak tegelijkertijd op pad waren en dat, als de Rietganzen bij Haarlem zaten door Martin geconstateerd was dat er geen ganzen bij Assendelft waren. Overigens maakte ik altijd een heel telronde, langs alle graslandgebieden waar zij gezien waren. Ik denk dan ook dat er geen groepen gemist zijn. Wel waren er op sommige dagen blijkbaar een soort inspectievluchten van kleine groepjes die zich los maakten van de hoofdgroep en die over het Noordzeekanaal vlogen in de richting van de Inlaagpolder. Dat heb ik op vijf verschillende dagen kunnen constateren op dagen dat de rietganzen bij Assendelft zaten.

Tabel 1. Aantallen rietganzen *Anser fabalis/serrirostris* bij Haarlem en Assendelft in 2001/02 en 2002/03. 1 = Inlaagpolder; 2 = Omgeving Spaarnwouderplas; 3 = Assendelft ZW; 4 = Assendelft ZO; 5 = Houtrakkerhoek.

	2001/02					2002/03				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
7 okt	2									
20 okt						4				
30 okt						14				
3 nov						14				
8 nov	7					55				
17 nov	50					111				
28 nov	97					350				
4 dec	97									
8 dec	125					104				
13 dec										100
15 dec	160									
18 dec	60									
19 dec					249			180		
20 dec								169		
21 dec		185						121		
25 dec		100			170					
30 dec		165	60			95				
1 jan			104							
4 jan								265		
5 jan		10	110					250		
7 jan								250		
8 jan		150								
9 jan	150									
10 jan	150	50		90						
11 jan						150				
12 jan						310				
14 jan						285				
16 jan				140				301		
17 jan				158				312		
18 jan	7		110							
19 jan				140						
21 jan					126			76		
26 jan						12				90
27 jan					320				190	
28 jan								190		
29 jan					250					
31 jan										
3 feb	155	38				100	200	296	246	
5 feb									296	
10 feb	120									
12 feb	200									
13 feb		200								
15 feb	200	50								305
16 feb									296	
17 feb	165	31								
19 feb										305
21 feb									260	
22 feb									200	
23 feb	133	8								
25 feb	200									
2 mrt	149								186	
3 mrt		250							205	
4 mrt	160									
9 mrt	150					70				
15 mrt						24				

Figuur 1. Ligging telgebieden. Legenda zie tabel 1.

Uit de gegevens blijkt hoe vroeg in het seizoen de eerste Rietganzen verschenen en hoe ver in de winter de laatste pas vertrokken. Verder valt op dat de rietganzen constant in het gebied aanwezig waren. Eigenlijk waren zij in de winter van 2002/03 alleen rond 15 december even niet te vinden. Dat was net in een periode met lichte en matige vorst. Misschien waren zij de regio uit. Misschien zaten zij toen net in de Houtrakkerhoek. Daar heb ik toen niet gekeken. Later bleken zij daar bij een volgende vorstperiode, die eind januari 2002 begon namelijk wel te zitten.

Het beeld over de verspreiding van de rietganzen kon ontstaan door de frequentie van de waarnemingen. Toch is ook meteen een ontwikkeling bij de rietganzen vastgelegd. Nog nooit zijn er zo lang en in zulke aantallen rietganzen aan de grond gezien bij Assendelft (R. Leguit, M Roos mond. med.; eigen waarnemingen) In de Inlaagpolder was het vanaf de winter 1995/96 niet ongewoon om in januari of februari meer dan 200 rietganzen te zien, maar dan wel voor een korte periode.

Waarom de rietganzen van pleisterplaats wisselden is niet geheel duidelijk. Viermaal heb ik wel kunnen constateren waar dat door bepaald werd. Zo was er begin december 2001 een drijfjacht op hazen in de Inlaagpolder. De rietganzen vlogen vervolgens naar de graslanden ten westen van het plasje aan de Kerkweg in Spaarnwoude.

In januari 2002 vond een boer ten noorden van de Inlaagpolder het nodig om een luchtdrukkanon onregelmatig te laten knallen. Hij verdreef daarmee de tientallen Knobbelzwanen, de honderden Grauwe Ganzen en de groep van ongeveer 300 rietganzen.

Tijdens de langdurige vorstperiode van 9-24 februari 2003 zaten de rietganzen gedurende tenminste tien dagen in de Houtrakkerhoek. Toen ik op 21 februari voor zonsopgang stond te posten bij de Houtrakkerhoek bleken er ruim 100 Grauwe Ganzen en 24 rietganzen vlak boven de populieren van de bossen van deelgebied Houtrak van het recreatiegebied Spaarnwoude aan te komen vliegen in kleine groepjes. Tot mijn grote verrassing bleken zij een halve kilometer van hun foerageergebied een waterpartij te hebben gevonden, waar nog open water was. Dat was in de wijde omtrek niet te vinden op dat moment. Alleen het Noordzeekanaal en de Ouderkerkerplas ten zuiden van Amsterdam hadden in die periode ijsvrij water.

Op het eerste gezicht leek de genoemde waterpartij niet geschikt als slaap- en drinkplaats voor ganzen, tot ik mij realiseerde dat dergelijke gebieden ook bij mij bekend waren langs de Donau en dat daar tussen de hoge bomen duizenden ganzen kunnen slapen.

De plek waar open water was bepaalde dus het voorkomen van de rietganzen. Toen het enige dagen later weer ging dooien, zaten de rietganzen weer in de grote, open graslandgebieden bij Assendelft.

Terugkijkend naar de afgelopen twee winterseizoenen lijkt er een patroon te zitten in het voorkomen van de rietganzen. De eerste groep in oktober en november zit in de Inlaagpolder. Half december verhuizen zij naar de omgeving van Assendelft. Dan stijgen de aantallen ook. Na januari lijkt de Inlaagpolder weer de voorkeur te krijgen, maar dat kan onder invloed van vorst veranderen. De laatste rietganzen trekken half maart weg. Dat is vrij laat. In de gebieden in West-Nederland waar veel rietganzen overwinteren (o.a. Wieringermeer en Zeeland) zijn zij half februari vrijwel allemaal al vertrokken. Dat late wegtrekken duidt waarschijnlijk op vogels van meer oostelijke herkomst. Aan de hand van andere kenmerken zal ik u daar in een volgend artikel nader over informeren.

Slaap- en drinkvluchten

Ganzen vliegen meestal overdag naar open water om even te drinken en te rusten. De groep rietganzen die ik observeerde heb ik dat nooit zien doen. Wel zag ik de aanwezige Grauwe Ganzen regelmatig vanuit de Inlaagpolder naar de aangrenzende Houtrakkerbeemden-west vliegen. De rietganzen bleven altijd zitten. Ik zag ze wel drinken uit greppels en sloten.

In december en februari heb ik in beide onderzoeksjaren tot vele uren na zonsondergang bij de rietganzen post gevat om te zien waar zij naar toe vliegen om te slapen. Nooit heb ik een groep zien wegvliegen. Bij Assendelft ben ik driemaal 's nachts om een uur of twaalf gaan luisteren of ik de ganzen in het donker kon horen. Dat was steeds het geval. Bij een van die observaties kon ik wel horen dat er een groepje opvloog en vertrok in de richting van het Noordzeekanaal. Ik kon niet vaststellen dat zij daar ook echt landden.

De genoemde observaties vonden zowel bij volle maan als ontbrekende maan plaats.

Voedsel

Over het voedsel kan ik kort zijn. Op twee waarnemingen na zaten de rietganzen altijd op grasland te foerageren. Eenmaal zag ik de groep (december 2001) op wintertarwe foerageren ten noordoosten van de Houtrakkerbeemden-west. Het was tegen zonsondergang. Dergelijk gedrag is bij ganzen niet ongevoerd na een dag gras eten is een hapje goed uitgroeiende wintertarwe een welkome verandering.

Ten zuidwesten van Assendelft zat een deel van de rietganzen een enkele keer op een maïspancel, dat wel geogst maar niet onder-

geploegd was. Hier en daar was nog een deel van een maïskolf blijven liggen en daar peuterden de rietganzen de maïskorrels uit.

Dat de rietganzen een sterke voorkeur aan de dag leggen zegt ook iets over het afwijkende van de groep. Immers een beetje ganzenkijker associeert het voorkomen van rietganzen met de klei van bouwlandpolders als de Wieringermeer, Noordoostpolder, Oost-Groningen en Zeeland.

Groepsgrootte

Meestal zaten de rietganzen bij Assendelft in één groep op een perceel. Als er al twee groepen waren dan zaten zij hooguit een paar honderd meter uit elkaar. Bij onraad vlogen zij op om weer één groep te vormen. In de Inlaagpolder en dan vooral als zij in het midden van deze wijde polder zaten, was er vaker sprake van een lossere groepsverband. De rietganzen zaten dan verspreid over meerdere graslandpercelen. Hoewel de afstand vaak wat groot was tot de groep, kon ik op sommige dagen vaststellen, dat vogels die tot dezelfde (onder)soort behoorden, bij elkaar in de buurt liepen.

Tot slot

Zoals aangegeven komt in een volgend artikel meer informatie over de geconstateerde taxa, de jongenpercentages en de ganzensoorten (en hun aantallen), die zich aansloten bij de rietganzen. Vervolgens wil ik uit het archief van de vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland en mijn eigen aantekeningen zien te achterhalen welke waarnemingen voor 2001 zijn gedaan. Heeft u nog niet opgestuurde waarnemingen, dan ontvang ik die graag op onderstaand adres.

De komende jaren blijf ik de ontwikkelingen volgen. Als u in staat bent om gegevens over aantallen, groepsgrootte, gedrag, drink- en slaapvluchten en voedsel van de rietganzen door te geven, dan stel ik dat zeer op prijs. Ik stuur u dan in ieder geval mijn bevindingen.

Dirk Tanger, Santpoorterstraat 34, 2023 DC Haarlem